

Recenzije

Lucy Mair:

AN INTRODUCTION TO SOCIAL ANTHROPOLOGY

Oxford: Clarendon Press, first published 1965., reprinted 1970.

Lucy Mair je profesor primjenjene antropologije na Ekonomskoj školi u Londonu. Knjiga o kojoj govorimo namjena je prvenstveno studentima socijalne antropologije.

Ako knjigu, dakle, shvatimo kao udžbenik i s tog aspekta se prema njoj odnosimo, onda imamo pred sobom jedan prilično opsežan i sadržajan, iako nikako potpun i sveobuhvatan udžbenik. Ako pogledamo sadržaj pojedinih glava, uočiti ćemo da nedostaje čitav metodološki dio (kao posebna cjelina, naravno, obzirom da se ni o čemu u nauci ne može govoriti a da se ujedno ne govori i o metodologiji, pa je tako i ovdje ona implicitna ostalom sadržaju).

Knjiga se sastoji od 17 glava sa slijedećim sadržajem:

1. Što je socijalna antropologija;
2. Kako se razvijala socijalna antropologija;
3. Neke teme najnovijih diskusija;
4. Socijalna diferencijacija;
5. Srodstvo i porijeklo;
6. Seks, brak i porodica;
7. Politika bez države;
8. Prvobitne države;
9. Zakon;
10. Organizacija proizvodnje;
11. Razmjena roba;
12. Novac i kredit;
13. Što je religija;
14. Religija i društvo;
15. Povezane teme I: Društvena promjena;
16. Povezane teme II: Primijenjena antropologija;
17. Povezane teme III: Rasni odnosi.

Knjiga je pisana veoma pristupačnim i razumljivim stilom kao da se obraća nekome tko nema pojma o antropologiji, i čini nam se, iako ne zastupa mo nikakvu bastijansku kompliciranost, da je na malo stroži način mogla uštedjeti polovinu prostora.

Ovakvom prikazu u svrhu, najzanimljivije je pogledati što autorica smatra socijalnom antropologijom i kako je ona primjenjuje kao nauku u praksi. Naime, historijat nauke dan je sažeto i proizvoljno naglašavajući važnost pojedinih etno-antropologa (kao što to, samo u drugom smjeru čini i naša ovdašnja etnološka škola). Po sadržajima ostalih glava vidimo šta je prema autorici predmet socijalne antropologije. Znamo da je antropologija jedna od najspornijih nauka, kada je u pitanju njeno definiranje tj. ograničenje. Ponekad se pod istim imenom govori o različitim stvarima, ponekad pak iste stvari imaju različito ime, a katkada se čini da stvarno postoji nekoliko vrlo bliskih nauka s veoma usko povezanim sadržajima, ali ipak različitih. Jedni smatraju da antropologiju čini skup nauka koje se u užem smislu bave čovjekom: fizička antropologija, kulturna antropologija, arheologija i lingvistika. Pod etnologijom neke škole smatraju nauku koja se bavi isključivo predpismenom, seljačkom kulturom (zagrebačka škola npr., i to na zasadama kulturno historijskog pravca). Za etnografiju je jasno da ona samo prikuplja podatke (iako nije jasno podatke o kojim društvima, i o kojim aspektima tih društava). Bilo bi smiješno očekivati da će autorica u ovakvom jednom udžbeniku uspjeti riješiti tu zavrzlamu, što ona zaista i ne uspjeva. Međutim, ona se decidirano opredjeljuje za ono što ona smatra socijalnom antropologijom, a to je mišljenje da je *socijalna antropologija dio sociologije*, njena grana. Međutim, time još nije rečeno po čemu je antropologija antropologija a ne naprosto sociologija. Što je to, dakle, što je, čini užom od sociologije (njenim dijelom), što je njena *diferentia specifica*? Neki smatraju da je to njena teorija (pristup određenim društvenim problemima s aspekta totalitet); što je zapravo obilježje sociologije, prim. D. S.), neki pak da je to njena

metoda (longitudinalno opserviranje s učestvovanjem).

Socijalna antropologija ima za osnov koncept socijalne strukture, (kasnije autorica govori i o socijalnim promjenama). Antropologija uzima jedan mali segment društva i promptara ga kroz njegovu strukturu. Nju ne zanima život nekog društva u njegovoj svakodnevnicu, već kako se ono kao društvo organizira.

Kulturni antropolozi koji proučavaju kulturu vuku porijeklo od Tylora i Boasa. Socijalni antropolozi koje zanima društvena organizacija intelektualni su nasljednici Durkheima i Redcliff-Browna. Međutim, diferencijacija nije tako oštra. Malinowski je npr. proučavao kulturu, ali ne kao niz crta već kao sistem institucija (Marksistička sociologija prevladava dualizam strukture i kulture, činjenice i vrijednosti: struktura je opredmećenje akcije; prim. D. S.). Lucy Mair u ključne pojmove ubraja društvenu strukturu, status, ulogu i grupu.

Najčešće diskutirani pojam u socijalnoj antropologiji jest pojam funkcije. Mnogi antropolozi, koje autorica, nazivaju sebe funkcionalistima. Slijedeći Spencera, Durkheima, R. Browna, Malinowskog, Mertona, ona ukazuje na različite odnose prema pojmu funkcije i nivou na kom se on razmatra. L. Mair kritizira funkcionaliste zbog čestog neprihvatanja disfunkcionalnih elemenata, zbog smatranja konflikata bolesnim u društvu, te zbog pomanjkanja interesa za nastanak društva (a ne samo za njegov rad), što je kritika po svom karakteru vrlo slična kritici funkcionalizma s marksističkih pozicija (naravno takvog neelastičnog funkcionalizma, jer nije svaki takav).

U dilemi da li je antropologija nauke ili historija, za autoricu nema nejasnoća. Antropologija proučava zakone razvitka u društvu, te je prema tome nauka.

To što antropologija, a i ova knjiga kaže Lucy Mair, proučava u većini primitivna društva, odnosno društva s nerazvijenom tehnologijom, koja su po svom karakteru relativno statična, ne znači da antropologiju ne zanimaju promjene. Sva društva koja održavaju red su konzervativna što, kako duhovito primjećuje, ne treba značiti da takvi moraju biti i studenti koji ih proučavaju).

Tek u XX stoljeću počinje se antropologija jače zanimati za društvene promjene, i to na osnovi industrijske revolucije.

Dugo su vremena u antropologiji postojala dva pristupa: pristup antropologa u razvijenim zapadnjačkim društvima, i onih koji su živjeli i radili u Tropicima. Prvi su ulazili u tvornice i na sve punktove društvenog života da bi se bavili modernizacijom, drugi su se čvršće držali tradicionalnih predmeta proučavanja, ali i utjecaja civilizacije na primitivne narode.

Budući da je autorica profesor primjenjene antropologije, zanimljivo je pogledati što po njezinom mišljenju primjenjena antropologija zapravo jeste. Jedna je nauka primjenjena, kaže ona, onda kad se služimo njenim načelima u svrhu manipuliranja nečim, u slučaju socijalne antropologije — društvom. Za koga radi antropolog? Raditi za administratore, političare, može značiti pomoći im da lakše manipuliraju nekom skupinom; može značiti pomoć toj skupini da manipulacija njome bude blaža, razumnija, ponekad i u njenu korist. Takav je primjer modernizacija nerazvijenih zemalja. Kolonizatori su bili nepoželjni, naravno; antropolozi su čak zaslužni za rasistički režim u Južnoj Africi, ali greška je i modernih nacionalnih vlada u tim zemljama kad ne žele priznati da su im zemlje nerazvijene, i da su tu sad potrebni nekakvi antropolozi koji se bave primitivcima!

Danas više ne može opstati nikakav sentimentalizam prema tradicionalnim kulturama. One odlaze u muzeje, a njihovi nosioci mijenjaju svoje vrednote u korist jednog, barem po mogućnostima, humanijeg života. Stoga je zadatak brinuti se oko, što je moguće bezbolnijeg i blažeg, civiliziranja. U Engleskoj antropolozi imaju skromnu ulogu, na svega tri polja problema. To su kampanja oko narodnog zdravlja, razvoj seoskih teritorijalnih zajednica, te pitanje zemlje kod seljaka. Najčešće su to, zbog nedostatka vremena, novaca i volje sa strane onih kojima se obraća, samo upozorenja na tipične poteškoće.

Kakve koristi su imali od ove knjige britanski studenti, to ne znamo, ali je svakako ovisilo o koncepciji studija antropologije. Knjigu preporučamo studentima sociologije, kod nas a posebno studentima etnologije. Osobne koristi imat će svakako, ali u studiju samo »smetnje«, sve dotle dok etnologija ostane u ovim okvirima u kojima je danas na našem zagrebačkom fakultetu.

Mogli bismo završiti spominjući se Marxa, a uz pomoć Rudija Supeka koji

u svojoj knjizi »Sociologija i socijalizam« ukazuje na to da se Marksova misao kretala u okviru problema koje danas obuhvaćaju tri osnovne društvene nauke: sociologija u užem smislu (kao razvoj društvenih struktura i formacija), socijalna psihologija (kao istraživanje ljudske društvenosti uopće) i socijalna antropologija (kao konfrontacija ljudske društvenosti i kulturnih vrednota kroz historiju).

Dušica Seferagić

Günter Rohrmoser

HUMANITÄT DER INDUSTRIEGESSELLSCHAFT

Vandenhoek & Ruprecht, Göttingen, 1970.

Pojam, pretpostavke i konzekvencije razumijevanja humaniteta bitno su uporište rasuđivanja istne bitka i istine bitka čovjeka, traže radikalno promišljanje, posebno izazvane formalnim prizivanjem na humanitet svih suvremenih ideologija. Bez pretpostavki se odnose afirmativno prema humanitetu, što znači, ili ne reflektiranju vlastite pretpostavke ili ih samoideologiziraju. U sadašnjosti, pogotovo u obliku politike moći postavlja se pitanje tko je opunomoćen definirati što čovjek može biti i što treba biti. Evangelička teologija i teologija uopće zabrinjavaju odgovore ovim pitanjima, ili ih barem postavljaju svom težinom, ne uvijek prisutnom u ne-svetom svijetu. »Humanitet industrijskog društva« Güntera Rohrmosera isto je tako rezultat seminara pod naslovom »Karl Marx i njegovi sadašnji učenici«, koji je sazvan od Evangeličke akademije Tutzing 1970.

Dijalektika humaniteta i industrijskog društva, »drugog posvjetiteljstva« 20 st. kako autor naziva — utemeljena je na novovjekovnom promišljanju F. Bacona, na »regnum hominis«, na emancipativnom društvu, koje je ozbiljenje humaniteta. Telos modernog emancipativnog društva je ozbiljenje humaniteta, društvena proizvodnja slobode čovjeka. Princip je indiferentan i univerzalan prema religijskom i uopće ideologijskom tumačenju, što mu osigurava emancipirana država, država dovedena do svog pojma: kao pravna država garantirajući pojedincu formalne uvjete pravne slo-

bode, i socijalna država koja osigurava sadržajnu, materijalnu mogućnost ovog formalnog prava na slobodu. Aporija nastaje u sadašnjosti, u tehnologijskom društvu, jer je pojedinac kao subjektivitet ukinut ili integriran u univerzalnost principa, pa se nužnošću nameće tematiziranje supstancije humaniteta i odnosa prema industrijskom društvu.

Ovaj se odnos kreće u rasponu dijalektike kraja humaniteta i mogućeg ispunjavanja humaniteta u sadašnjosti, kao i u pozitivističkom pokušaju neutraliziranja te dijalektike. Sa stanovišta kraja humaniteta, odnosno izjednačenja pojma humaniteta sa sadašnjim društvom, uopće nema smisla govoriti o supstancijalnom humanitetu. Za autora je geneza ovog razumijevanja u teologijskoj i filozofijskoj tradiciji: bitak-čovjek razriješen je od čovjeka kroz područovljenje, nema unutrašnjeg određenog pojma bića čovjeka. U sadašnjem društvu i političkim uvjetima vodi totalitarnoj vladavini. Autor pri tome ne primjećuje da je ova totalitarna vladavina također totalna u svojoj socijaldemokratskoj provinijenciji visoko razvijenih zemalja, čiji je totalitarizam u suglasnosti s ispunjenjem humaniteta totalnom tehnikacijom. Težinu prigovora ovoj tezi autor iznalazi u gubitku bića prema unutrašnjem osvjedočenju tradicionalnog hmaanizma, (od Platona de Hegela), da se čovjek ne može svesti na puki prirodni fakt, nego ima sposobnost transcendencije. Da je taj bitak izgubio svjedoči njegovo mjesto u optoku od produkcije kunzumpciji, od kunzumpcije produkciji.

Drugi pol dijalektike, moguće ispunjenje humaniteta u sadašnjosti pretpostavlja čovjekovu ovisnost o prirodi i na njoj zasnovani princip hijerarhije gospodstva čovjeka nad čovjekom, dakle, nemogućnost ispunjenja humaniteta u tradicionalnim, predmodernim predznanstvenim društvima. Po Rohrmoseru to je i smisao Marxovog shvaćanja permanentne revolucije kroz moderno građansko društvo, kao i zemlja u razvoju. Bitnu primjedbu, koju moramo staviti autoru u shvaćanja marksizma, jest da ga ne razumije u transcendentalnom poimanju rada-bitka i tehnike kao njegovog modaliteta. Ujedno, ukoliko se uopće marksizam razumije drugačije, po- gađaju ga sve autorove primjedbe.

Sam dijapazon problema do pozitivizma koji, po Rohrmoserovom shvaćanju, neutralizira dijalektiku kraja i mogućeg